

Proloog

Go East, young man!

In 2000 wordt Joop Timmermans van het Nederlandse sleepbedrijf ITC benaderd door een bemiddelaar in Odessa. Kan zijn bedrijf een half afgebouwd Russisch vliegdekschip vanuit een Oekraïense haven naar Macau slepen? Het is geen vreemd verzoek voor ITC.¹ Het bedrijf heeft eerder grote schepen gesleept, zoals een Frans vliegdekschip.

Timmermans verneemt dat het schip, de Varyag, is gekocht door een rijke Chinese ondernemer. In Macau zou het dienstdoen als drijvend casino. Timmermans vindt het een geloofwaardig verhaal omdat China al eerder twee Russische vliegdekschepen heeft gekocht en omgebouwd tot drijvende toeristische attracties. De Varyag is op dat moment niet meer dan een romp, zonder motoren. Het zou volgens de experts van zijn bedrijf jaren duren om daar een varend schip van te maken.

Maar als Turkije onverwacht de doorvaart door de Bosporus verbiedt, krijgt Timmermans twijfels over de bestemming van het vliegdekschip. Er volgen maanden van moeizame onderhandelingen tussen de partijen in China en Turkije. Timmermans voert tal van gesprekken met Chinese vertegenwoordigers en met leden van de Chinese ambassade in Ankara. Bij dat bezoek draagt een van zijn gesprekspartners een dasspeld in de vorm van een onderzeeboot. Dat was voor Timmermans de bevestiging dat de Chinese marine bij het project betrokken was.

Invloedrijke mensen in Istanbul waarschuwen Timmermans dat ITC zich verre moet houden van deze zaak, maar dat is een

beetje mosterd na de maaltijd. In de media verschijnen berichten dat de Chinezen het vliegdekschip hebben gekocht voor militair gebruik. Timmermans vermoedt dat de Chinezen *reverse engineering* zullen toepassen: het schip demonteren om te leren hoe het in elkaar zit. Het is een techniek die de Chinezen in de jaren '90 al vaker gebruiken. Complete fabrieken worden in Duitsland afgebroken, geëxporteerd naar China en daar weer in elkaar gezet.

Vanwege de diplomatieke perikelen met Turkije, stormen op zee en zelfs een dodelijk ongeluk,* duurt de sleep van de Varyag ruim twee jaar. Het casino-verhaal blijkt nep. Wat volgens vrijwel geen enkele expert mogelijk is, gebeurt toch: de Chinezen toveren het wrak van de Varyag om tot een modern, werkend vliegdekschip. In 2012 is het schip, inmiddels omgedoopt tot de Liaoning, gevechtsklaar. De Chinese marine heeft eindelijk zijn eerste zo felbegeerde vliegdekschip.²

Een Nederlands bedrijf dat China onbedoeld aan zijn eerste vliegdekschip helpt; dit verhaal staat niet op zichzelf, maar is exemplarisch voor de vele casussen waarin Nederland bijzonder nuttig is gebleken voor China. In verhouding tot China's oppervlakte is Nederland slechts een stip in Europa, maar wel een belangrijke stip, die al decennialang bijdraagt aan China's strategische doelen en economische ontwikkeling. In dit boek laten we zien dat Nederland sinds de oprichting van de Volksrepubliek China een bron van financiële hulp, kennis en technologie is voor het land. Nederland is de toegangspoort tot de Europese afzetmarkt en een plek waar de Chinese diaspora kan worden ingezet om China te promoten.

'Win-winsituatie'

Nederland en andere westerse landen leefden lang in de veronderstelling dat de hele wereld zou profiteren van China's spectaculaire economische groei. Toen het communistische land in de

* Tijdens de doortocht door de Bosporus stak een storm op waardoor een sleepkabel brak. Daarbij kwam een bemanningslid van een Noorse sleper om het leven.

jaren '80 voorzichtig de eerste stappen richting een vrije markt zette, sprongen bij multinationals de dollartekens in de ogen. 'Go East, young man!' was het motto.*

Aanvankelijk bracht de handel met China – en de verhuizing van industriële productie en afvalverwerking naar dat land – het Westen ook welvaart, goedkope spullen en een schoner milieu. Nederland en andere Europese landen konden zich daardoor richten op de vervaardiging van hoogwaardiger producten.

Maar die 'win-winsituatie', zoals Beijing zijn relaties en samenwerkingen met andere landen het liefst omschrijft, is al jaren flink aan het kantelen. Gelijk oversteken is steeds meer eenrichtingsverkeer geworden. De handelsbalans tussen China en de EU is nu zo in het nadeel van Europa dat het is alsof we gezamenlijk onze grootste concurrent en tegenstander aan het sponsoren zijn. 'Met win-win bedoelen Chinese partijfunctionarissen dat China twee keer wint,' zegt Herbert Raymond McMaster, oud-adviseur nationale veiligheid van de Verenigde Staten, in de recente documentaire *Strijd der Supermachten*.³

Europa dreigt nu, na het 'weggeven' van zijn traditionele industrie, zijn hoogwaardige industrie aan China te verliezen. China loopt voorop in de ontwikkeling van de meerderheid van nieuwe technologieën, zoals de robotica. Europa en de VS zijn nog slechts leidend in een beperkt aantal productcategorieën. Dat levert niet alleen het probleem op dat er straks bar weinig overblijft waarmee we ons inkomen kunnen verdienen, maar belangrijker: als wij niets meer hebben dat China van ons wil, raken we onze economische onderhandelingspositie kwijt, en daarmee ook onze politieke onafhankelijkheid en invloed in de wereld.

Had het Westen deze ontwikkeling niet kunnen voorzien? Ja en nee. Niemand heeft een glazen bol. Maar de vele casussen in dit boek maken duidelijk dat genoeg signalen erop wezen in welke richting China zich al die jaren aan het bewegen was. Sterker, Beijing maakte nooit een geheim van zijn ambities. Dat China wilde

* Een verbastering van de bekende leus 'Go West, young man!', om onder meer veteranen van de Amerikaanse burgeroorlog aan te sporen naar het westen van de Verenigde Staten te trekken.

opklimmen in de waardeketen stond al decennialang in de Vijf-jarenplannen.

Die plannen hadden voor westerse landen aanleiding kunnen zijn om de handelsrelatie of hun eigen beleid te evalueren. Maar iedereen was zo vol van de potentiële handelskansen dat negatieve aspecten werden genegeerd, zo blijkt keer op keer uit de vele ambtsberichten, analyses en het diplomatieke verkeer tussen Den Haag en Beijing, die in het Haagse Nationaal Archief te vinden zijn. China's handelwijze is lang door de vingers gezien, ongemak werd van tafel geveegd.

Economische lens

Het idee voor dit boek ontstond in 2025, toen Anouk na bijna zes jaar terugkeerde uit China. Ze merkte tijdens haar correspondent-schap voor *Het Financieele Dagblad* hoe weinig economische kennis mensen in Nederland hebben over het land, waardoor ze vaak niet begrijpen hoe Beijing een autoritair bestuur combineert met een kapitalistische markteconomie.

Siem liep ook al jaren rond met het idee voor een boek over de invloed van China en Chinese bedrijven in Nederland, waar hij als onderzoeksjournalist bij *Follow the Money* veel onderzoek naar had gedaan. Het was zijn idee om onze krachten te bundelen.

In dit boek beschrijven we het verloop van de eerste handelscon-tacten tussen Nederland en China na de oprichting van de Volks-republiek, hoe de hoogtijdagen van die contacten eruitzagen en hoe langzaam de scepsis over de onderlinge handel groeide. We onderzoeken welk beleid de communistische partij voerde om China te laten groeien van arm land tot economische supermacht. Ook analyseren we waarom het zo lang duurde voordat Neder-land China serieuzer nam als concurrent en rivaal.

Aan de hand van vele voorbeelden laten we zien op welke ma-nieren China in Nederland aan invloed won, hoe het land Neder-landse expertise verkreeg en wat de gevolgen zijn van China's economische ontwikkeling voor het Westen. In tegenstelling tot veel boeken waar de politieke geschiedenis van de communisti-

sche partij in China als vertrekpunt wordt genomen, focussen wij op het economische beleid.

Er lijkt in Nederland (ook in de media) nog altijd een onevenredige focus te liggen op de Verenigde Staten. Interesse in China is vaak ver te zoeken, terwijl dat land in de toekomst misschien wel een net zo grote of grotere invloed op ons leven zal hebben. We drijven veel meer handel met China dan met de VS en China's politieke invloedssfeer in de wereld neemt enorm toe.

China blijkt maar al te vaak een vat vol tegenstrijdigheden te zijn: het land is arm en rijk, traditioneel en kosmopolitisch, ouderwets en geavanceerd, vol schitterende landschappen en foeilelijke betonbouw, waar ontwikkelingen enerzijds razendsnel gaan en anderzijds tergend langzaam.

Door die contradicties wordt in het Westen vaak gesteld dat het Chinese bewind zo moeilijk te begrijpen is, terwijl de regering in Beijing juist glashelder is over haar doelen. Het land wil zo onafhankelijk mogelijk zijn van de rest van de wereld. Maar wat betekent deze politiek voor Nederland en de EU? Beseffen Nederlandse wetenschappers, ondernemers, bestuurders en politici wel wat voor strategie China hanteert? En zo ja, welke maatregelen nemen zij om onze afhankelijkheid van China te verminderen?

Door met een economische lens te kijken naar de verhoudingen tussen Nederland en China, hopen we een nieuwe impuls te geven aan de discussie over onze omgang met China. Onze zoektocht begint in een kerstwinkel in Yiwu.